

azaz amennyiben valamely szót többféleképpen irnak, akkor minden egyes variánst be kell venni a szótárba.

Ha a megfelelő szót megtalálta a gép, akkor a szóhoz kapcsolódó összes információ /azaz a német megfelelők is/ további feldolgozásra kerülnek. Tehát most aszerint, hogy csak bizonyos szakterületnek megfelelő jelentést akarunk kiírni, vagy az összes jelentést a szakterületeknek megfelelő kulcsszámokkal /kódszámokkal/, más-más feladatot kell a gépnek elvégeznie. A német megfelelőket az egyéb információkkal együtt a gép ismét a szövegnek megfelelő sorrendbe rakja, és gyorsíró segítségével kiírja. Ha a gép nem talál meg egy szót a szótárban, akkor az eredeti szót írja ki a gép olyan kódszám kíséretében, amely arra utal, hogy ez a szó nem található meg a szótárban. Ily módon a szótár kiegészítése és állandó korszerűsítése viszonylag könnyen megvalósítható.

A számítógép tehát a kívánt listát szolgáltatja a fordító számára, gyorsan és megbízhatóan. A tapasztalatok szerint a fordítás gazdaságossága /a minőség javításának figyelembevételével/ 50 %-kal növelhető, ami önmagában is minden kétséget kizáróan bizonyítja a módszer helyességét.

/K.F./

P O L Y Ó I R A T S Z E M L E

243

001.814

Az annotáció mint feltáró eszköz.- /Die Annotation als Erschliessungsmittel /I/ - WALIGORA, L. - Der Bibliothekar, l.k. 1965. jan. 23-30.p.

Az utóbbi években folytatott vita az annotáció körül tisztázni kívánt lényeges pontokat. Négy problémakörrel volt szó: az annotáció feladata és célja; a katalógus és az annotáció kapcsolata; az annotáció szempontjai és az annotációs munka feltételei.

Felszólalások hangzottak el az annotáció új definiálása tekintetében. Ehhez előbb az annotáció lényegbevágó szerepét kell meghatározni: eszköz, amivel a könyvet az olvasó előtt fel lehet tártani. A szovjet szakirodalom erről nem tesz egyértelmű említést.

Szó esett az annotáció és a katalógus funkcióinak összeolvadásáról. Az ajánló bibliográfiának és az annotációnak is közös gyökere van. Az annotációt építőelemnek kell tekinteni az olvasó informálásához: kiküszöbölni a személyes tájékoztatás szükségességét, magasabb minőséget követel az annotációs munkában. Ehhez angol és francia példákat hoztak fel.

A vita új fejezetet nyitott az annotáció gyakorlati felhasználásában és szükséges, hogy az elméleti tisztázások is megtörténjenek.

/R.L./

Műszaki információk rendszerek: indexelés vagy osztályozás. -
/Engineering Information Storage: Indexing vs. Classification/ -
LANCASTER, F.W. - Machine Design, 37.k. 1.sz. 1965. jan. 7. 105-107.p.

Az információk visszakeresésének problémája alapján véve három mozzanatot tesz szükségessé:

1. Meghatározni minden egyes dokumentumra vonatkozóan, hogy miről szól, és feltehetően milyen kérdésekre adhat választ.
2. Bizonyos jelzések /"label"/ alkalmazása dokumentumok megjelölésére, illetve jellemzésére. Ezek lehetnek a köznap nyelvől vett szavak, vagy valamely kód-rendszer elemei.
3. Olyan visszakereső rendszer /index/ létesítése, melynek segítségével az alkalmazott jelzések révén a szükségletnek megfelelő dokumentum megtalálható.

A kisebb és speciális tárgykörű gyűjtemények anyagának visszakeresésére a gépi megoldások jó eredménnyel voltak használhatók, de mielőtt nagyobb anyagról és tágabb tárgyköréről volt szó, komoly osztályozási problémák merültek fel. A jelenlegi leggyakrabban alkalmazott megoldás abban áll, hogy bizonyos descriptorokat alkalmaznak, melyek közül általában többre van szükség egy dokumentum jellemzésére. Visszakeresésnél azt állapítják meg, hogy a keresett téma milyen descriptoroknak felel meg, és kiválasztják azokat a dokumentumokat, melyekre vonatkozóan összes így megállapított descriptorok szerepeltek jellemzőként. Jelenleg legalkalmasabbnak látszik az analitikus-szintetizáló osztályozás.

/P.F./

Szabványosítás a dokumentációban. - /Standardization in Documentation/ - LOMAN, D. - Journal of Documentation, 21.k. 1.sz. 1965. márc. 1-26.p.

Sok országban működnek a szabványosításért felelős hivatalos szervezetek. Ezek között a Nemzetközi Szabványosítási Szervezet /ISO/ tartja fenn a kapcsolatot. A szabványosítási szervek ajánlásai azonban nem kötelező erejűek. Szabványokra vonatkozó megállapodás csak ismételt tanácskozással érhető el, mind országos, mind nemzetközi szinten. Az ISO hatáskörébe tartozó kérdésekkel különböző technikai szakbizottságok foglalkoznak; a dokumentációval foglalkozó 46.sz. technikai bizottságnak 22 ország tagja, 17 ország pedig megfigyelőként működik közre. A dokumentáció egyes területein szakbizottságok és munkacsoportok működnek. A szabványosítási eljárást valamelyik tagország szabványosítási szervezete által készített tervezet előterjesztése vezeti be. Ennek megvitatása után a 46.sz. technikai bizottság /TC46/ ajánlási tervezet készíti, amelyet az ISO titkársága a tagországok szervezetei között köröz. A véglegesen elfogadott ajánlást a tagországok szervezetei hozzák forgalomba. Az ISO 46.sz. technikai bizottsága általában kétfévenként tart ülést. A 10. plenáris ülést 1964 októberében Budapesten tartották. Az ISO munkáját más nemzetközi szervezetek is támogatják, így az UNESCO, a Nemzetközi

kumentációs Szövetség /FID/, a Könyvtári Egyesületek Nemzetközi Szövetsége /IFLA/, valamint a Tudományos Egyesületek Nemzetközi Tanácsa /ICSU/. - A cikk 1.sz. függeléként közli az ISO/TC46 és albizottságai, valamint munkacsoportjai 1964. október 12-17. között Budapesten tartott ülésének rövidített jelentését és P.POINDRON a "Bulletin des Bibliothèques de France" 1964. 3.számában megjelent tanulmányát "A szabványosítás jelenlegi helyzete Franciaországban és nemzetközileg, a dokumentáció és a könyvtárak vonatkozásában" címen. /G.I./

246

002.5:002.66

Gyorstájékoztatási rendszer a Központi Ágazati Tájékoztatási Intézetben. - /Sistema operativnogo opovescsenija v central'nom otraszlevom insztitute informacii/ - HARITONOV, R.P. - NTI, 1.sz. 1965.jan. 13.p.

A tudományos munkatársak operatív tájékoztatásának egyik formája a "Napi értesítő" az irodalomról, ami az intézet gyűjteményi osztályára érkezik. Ez a kiadvány bibliográfiai címleírásokat tartalmaz monográfiákról, szemlékről, fordításokról, valamint időszaki folyóiratok cikkeiről az intézet munkakörébe eső anyagok alapján. Ezenkívül figyelemmel kísérik a kiadvány számára a tudományos tájékoztatási, bibliográfiai és könyvtárügyi kérdésekkel foglalkozó közleményeket.

A "Napi értesítő" soron következő száma részére a kartonokat az ETO-jelzetek növekvő száma szerint rendszerezik, és speciális lapokra ragasztják, amelyekről "ERA" készülékkel állítják elő a nyomóformákat. A sokszorosítás elvégzése után a kartonokat leválasztják, és visszaküldik a "Napi értesítő" csoporthoz, amely a gyűjteményi osztály keretében működik. A kiadvány a belső munkatársaknak szól. E rendszer lehetővé teszi, hogy ugyanazt az anyagot több osztály egyidejűleg különféle szempontok szerint feldolgozza, és a beérkező irodalomból a szükséges forrást gyorsan kiválassza. /P.S./

247

002.5.004:655.41

Állami kiadványvállalatok bevonása a tudományos-kutató, a tervező-szerkesztő intézetek és a vállalatok tájékoztatási anyaggyűjteményének létrehozásába. - /O privlecsenii goszudarsztvennüh izdatel'sztv k szozdaniju szpravocno-informacionnüh fondov naucno-iszszledovatel'szkih, proektno konsztruktorszkih organizacii i predpriijatij sztranü/ - GAUHMANN, I.A. - SZTROMILOV, N.N. - NTI, 1.sz. 1965.jan. 5-7.p.

Az általános tájékoztató irodalom ez idő szerint nem tükröződik kellőképpen a tájékoztatási anyaggyűjteményekben, mert ennek beható feltárása a műszaki rész megoldások kiemelésével nem történik meg, tekintve, hogy a kiadványok ehhez szükséges részletes szakozása és osztályozása hiányzik.

A tematikai tervek koordinálása még kívánnivalót hagy maga után, és ennek folytán egy kérdésre bőséges irodalom jelenik meg, ugyanakkor időszerte problémák egész sorára nem adnak közre irodalmat.

A tájékoztatói anyaggyűjtemények műszaki részletkérdések leírásával való kiegészítésének gyökeres megjavítása céljából feltételül szükséges az állami kiadóvállalatok bevonása az információk alapvető gyűjteményének megteremtéséhez: sorozatos tájékoztató kiadványok megjelentetése a vezető iparágak szerinti bontásban, amelyek átfogják a felhalmozódott ismeretek egész tömegét. Tartalom és forma tekintetében ezeknek a tájékoztató kiadványoknak meg kell felelniük mind az egyes tematikai irányoknak, mind pedig az adott tematikai vonalon működő szakemberek egyes kategóriáinak.

Válaszja az ilyen kiadvány szerkesztését és az egyes kötetek tartalmi összeállítását.

/P.S./

248

002.513:681.142-523.8+778.14

A dokumentációs tárolás rendszerezési elvei. - /Ordnungsprinzipien der Speicherung in der Dokumentation/ - MEYER-UHLENRIED, K.H. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 1.sz. 1965.márc. 18-22.p.

A szerző az információ-tárolók fajtáival foglalkozik, s azokat tartalom és funkció, adathordozók fajtái s az elektronikus adatfeldolgozás igényei szempontjából osztályozza. A statikus tárolók a dokumentumokat, vagy azok eredeti méretű ill. kicsinyített másolatát, a dinamikus tárolók a dokumentumokat helyettesítő jellemző adatokat tárolják. A statikus tárolók adathordozói a papír és a mikrofilm, stb., a dinamikus tárolóké a katalóguskartonok, kézi és gépi lyukkártyák, lyukszalagok stb. Az elektronikus számítógépek belső /ferritmagos/ és külső /mágnesszalagos, mágneslemez, stb./ memóriaegységei a dinamikus adattárolók közé tartoznak. A tárolás rendszere lehet formális /alfabetikus vagy a számítógépek esetében statisztikus/ és a tartalom alapján. Ez utóbbi esetben az analízis mélysége és minősége döntően hat a tárolási rendszerre is. Hasonlóan befolyásolja a tárolási rendszert a kívánt eredmények milyensége, valamint az együttműködésre és koordinációra irányuló törekvések is.

/V.P./

249

002.513.5:547

Bindris strukturális jelek rendszerének alkalmazása szerves vegyületekkel kapcsolatos információk visszakeresésére. - /Primenyénije szisztem binarnih priznakov dlja poiska informacii ob organicseszkih soedyneniyah/ - SCSEVJAKOVA, L.A. - KOTIJAR, G.Ja. - VLEDUC, G.E. - FTI, 4.sz. 1965.ápr. 31-34.p.

A kémiai kutatók munkájuk során gyakran keresnek információt egyes vegyületekkel és strukturálisan rokon vegyületcsoportokkal kapcsolatban. Az első esetben jól fel tudják használni a formulák szerinti mutatókat és referáló lapokat, a második esetben azonban az ilyen segédeszközök nem kielégítőek. Jobban használhatók a Rota Form és Rota Dex rendszerű mutatók, melyek permutált felépítésűek. A VINITI-nél már régebben kidolgoztak elég bonyolult grammatikával rendelkező két információ-visszakereső nyelvet /FZOSs-1 és FZOSs-2/. A további

kutatások alapján a grammatikát jelentősen leegyszerűsítették, és kialakították az FZOSz-3 deszkriptor típusú információ-visszakereső nyelvet. Az információ-visszakereső nyelv felhasználásával elektronikus számítógépekkel strukturális jellemzők szerint kereshetik vissza a szerves vegyületeket. Az indexelés automatikusan történik. A leírt információ-visszakereső nyelv felhasználásával kézi rendszert is kidolgoztak.

/V.P./

250

002.513.5:65.011.54/430.1/

Gépesített dokumentáció az NSZK-ban. - /Maschinelle Dokumentation in der Bundesrepublik Deutschland/ - SCHNEIDER, K. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 1.sz. 1965.márc. 22-24.p.

A szerző összeállítást közöl a Német Szövetségi Köztársaságban elektronikus számítógéppel dolgozó dokumentációs központokkal kapcsolatban. Nem tér ki a jelenleg még nem üzemszerűen működő gépesített központokra, bár azok a vegyipar, a repüléstechnika, az atomenergia területén hamarosan komoly jelentőségűek lesznek. A gépesítést hathatósan támogatja az Institut für Dokumentationswesen, amely pl. már több mint 20 cég részére tette lehetővé a szükséges adatok lyukszalagra vitelét, s támogatásával született meg a ZUSE Z 31 típusú elektronikus számítógép dokumentációs kiegészítő segédberendezése is. Zentralstelle für Maschinelle Dokumentation /ZMD/ néven gépesített központot állítottak fel, amely lyukszalagok átkódolását, szalag-kártya konverziót és más alapvető feladatok ellátását biztosítja kisebb dokumentációs szervek részére, valamint az adatok közvetlenül mágneszalagra vétele céljából IBM 7765 típusú berendezéssel rendelkezik. Kísérleti munkák elvégzésére a ZMD egy IBM 1401 típusú számítógépet szerzett be.

/V.P./

251

002.513.5:651.838.6

Egymást kölcsönösen kizáró fogalmak feldolgozása vizuális lyuk-kártyákon. - /Die Erfassung sich gegenseitig ausschliessender Begriffe in Sichtlochkarten/ - PAUSCHMANN, H. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 1.sz. 1965.márc. 16-18.p.

Egymást kizáró fogalmak tipikus példáját képezik a szerzői nevek. Szerzői kartoték kiépítésekor, amennyiben csak a kezdőbetűt veszik figyelembe, a német abc 25 betűjének megfelelően csak 25 kártyára van szükség, de ekkor igen kicsi a szelektivitás, sok a "ballaszt". Az első 2 betű /Aa, Ab, Ac, stb./ figyelembevételére esetén $25 \times 25 = 625$ kártya szükséges. Ha az első 2 betűt külön-külön veszik figyelembe, s a kártyák első csoportja csak a kezdőbetűt, második csoportja csak a második betűt képviseli, 2×25 kártyával ugyanazt az eredményt lehet elérni. A szerző véleménye szerint egyetlen alfabetikusan rendezett 25-ös kártyacsoport is elegendő, ha lyukasztáskor kerek, ill. négyszögletes alakú lyukasztó alkalmazásával jelölik, hogy a lyukasztás a szerző nevének első vagy második betűjét képviseli. Eljárásának he-

lyességét matematikai modelen vizsgálja, s a vizsgálat eredményét a gyakorlati körülményekre általánosítja.

/V.P./

252

002.513.5:681.142-523.8+676.815.4

Szöveggel ellátott lyukkártyák alkalmazása dokumentációs célokra. - /Verwendung von Lochkarten mit aufkopiertem Klartext zur Dokumentation/ - HOCHMUTH, T. - MÜLLER, K.G. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 1.sz. 1965.márc. 14-15.p.

A szakirodalom feldolgozása során egyre gyakrabban használnak lyukkártyás gépparkot vagy elektronikus számítógépeket. A lyukkártyákkal és a memória-rekeszekkel való takarékoság céljából a lyukkártyákra csak a legfontosabb adatokat szokás rögzíteni, és külön kézi kartotékok képeznek a megfelelő referátumokat tartalmazó kartonok. A szerzők által bevezetett új eljárás szerint a lyukkártya felületének felét a referátum szövegének rögzítésére veszik igénybe, és csak a másik felébe lyukasztják a gépi munkát lehetővé tevő kódokat. Ezek között az évszám, katalógusszám és a jellemző tárgyszavak 5-10 betűből álló rövidített változata szerepel. Az adatokat IBM 7090/1410-es elektronikus számítógéppel dolgozzák fel. Maga a kartoték mindig teljes marad, mert a számítógép a keresési utasításnak megfelelő kártyákat a többi közül kiemeli, utasítást ad másolásukra, majd visszarendezi azokat eredeti helyükre. Információ-visszakeresés eredményeképpen az igénylő referátummal ellátott lyukkártyát kap kézhez.

/V.P./

253

002.513.5:72

A KIEVZNIIIEP tájékoztatási anyaggyűjteményének referenzs-apparátusa. - /Szpravocsnij apparat szpravocsno-informacionnogo fonda Kievzniiiepa/ - MARCSEVSZKIJ, M.V. - NTI, 1.sz. 1965.jan. 25-28.p.

A Kievi Körzet Tipus és Kísérleti Lakó- és Középülettervező és Tudományos Kutatóintézetben a külföldi tapasztalatokat kiértékelő és műszaki tájékoztatási csoport 1964-ben szervezte meg a tájékoztatási anyaggyűjtemény referenzs-apparátusát, amely néhány kartotékrendszerből áll. Ezek: lakó- és középületek típusterveinek műszaki leírásai, az intézet kutató-tervező munkatársainak referátumai, a műszaki információk csoport munkái és a külföldi tapasztalatok kiértékelési, a kísérleti épületekhez tartozó felszerelések kartotékai. Csaknem valamennyi kartotékok K5 és K6 típusu peremlyukasztású kártyákon vezetik. Kódolásra az 1-2-4-7 számjegyes kódot alkalmazzák. Összeállították a deszkriptoros típusú információ-visszakereső karakterisztikum-szótárt a középületekről, amely 425 karakterisztikát tartalmaz 20 csoportban.

A referátumkartotékok gyarapítására 160 belföldi és külföldi folyóiratot és kiadványt rendszeresen figyelemmel kísérnek az építőipar és építőművészet területéről az intézet profiljának megfelelően.

/P.S./

Homonimák jelentésének algoritmikus felismeréséről. - /Ob algoritmiczeszköz rászpoznavanij znacsenij omonimov/ - LAHUTI, A.G. - CSERNJAVSZKIJ, V.Sz. - NTI, 1.sz. 1965.jan. 46-47.p.

Az egyik legfontosabb tényező, amely a szemantikai rendszerek - mint a visszakereső rendszer - működésére kihatással van, az a lehetőség, hogy algoritmikus módszerrel lefordítható legyen természetes nyelvről a vizsgált rendszerű nyelvre. Ezzel kapcsolatban azonban ki-tűnt, hogy a fordítás algoritmizálási folyamata fő akadály a "Üres-Nem üres" típusú deskriptoros nyelvre a homonimák jelentéseinek felismerése algoritmikus úton. Homonimáknak itt azokat a szavakat tekintik, amelyeknek a formális nyelvre két vagy több alternatívájú fordítása lehetséges.

Az algoritmus a szöveg-összefüggés elemzésén alapul, azonban nem vesz figyelembe pl. olyan nyelvtani eszközöket, mint a szavak végződése, amelyek az adott homonima jelentésére utalnak.

Váázolja nagy számú szövegen összesen 88 homonimával végzett kutatás eredményét.

/P.S./

A dokumentáció fejlesztésének kérdései Kubában. - /Problemy razvitiya naucsnoj informacii v reszpublike Kuba/ - NUN'ESZ HIMENESZ, A. - GLOBACSEV, O.I. - NTI, 1.sz. 1965.jan.48-53.p.

Kubában a tudomány és technika fejlesztésének előmozdítására létrehozták a Tudományos és Műszaki Dokumentáció és Információ Intézetét, amelynek feladata az egységes állami tájékoztatási rendszer kiépítése, az ágazati információs központok munkájának koordinálása és módszertani irányítása. E feladatok megoldása céljából kutatómunkát végez a dokumentáció területén, és tanulmányozza a szocialista országok tájékoztatási rendszerét.

Jelenleg egyik legfontosabb tájékoztatási feladat a primer információs források biztosítása, feldolgozása és felhasználása, a szakkönyvtári hálózat megszervezése az ágazati információs szervek keretében. A közeljövőben bevezetésre kerül az ETO a műszaki-tudományos szakirodalom osztályozására, és tanulmányozzák az ilyen jellegű kiadványok egységesítésének lehetőségét.

A Tudományos és Műszaki Dokumentáció és Információ Intézete referáló bulletint ad ki a természettudományok, az egzakt és műszaki tudományok, valamint a filozófia területén. Előkészületeket tesznek a referálás megindítására az orvostudományok terén. A fordítást decentralizáltan kívánják megszervezni; ennek koordinálása a dokumentációs és információs intézet feladata lesz. Ágazati és vállalati tájékoztatási szervek létrehozását tervezik. Nagy súlyt helyeznek az információs szakemberek képzésére, ami speciális tanfolyamokon és egyetemi fakultásokon fog megtörténni. Felveszik a kapcsolatot a nemzetközi dokumentációs szervezetekkel és a szocialista, valamint a latin-amerikai országok tájékoztatási intézményeivel.

/P.S./

256

002.66:338.4

Központi ipargazdasági tájékoztatás. - /Über eine zentrale Information für die gewerbliche Wirtschaft/ - KRIEG, H. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 1.sz. 1965.márc. 1-4.p.

Az NSZK-ban 1963-ban jött létre az első műszaki-tudományos tájékoztatással foglalkozó állami központ a Tudományos Kutatások Minisztériumában. Igen fontos lenne hasonló szintű ipargazdasági tájékoztató központ felállítása. Különösen a közép- és kisüzemek információ-ellátottsága rossz. Egy teljességre nem törekvő felmérés szerint az NSZK-ban 218 dokumentációs iroda foglalkozik ipargazdasági témákkal is, de információikat csak kevesen hasznosítják és ismerik. Az országos ipargazdasági tájékoztató központ feladata ezért nem a szakirodalom feltárása lenne, hanem begyűjtene és kérésre bárkinek rendelkezésére bocsátaná a különböző tájékoztatási szervek munkájának eredményeképpen létrejövő anyagot, valamint koordinálná azok tevékenységét. A központ munkáját a kormánynak kellene finanszírozni, megszervezésének 2 fokozatban kellene történnie oly módon, hogy később az egyszerű összekötő szerepéből iparáganként szakosított, nagy nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező aktív tájékoztató intézmény alakuljon ki.

/V.P./

257

002.66:665.5

Az aktív és passzív dokumentáció módszerei és tapasztalatai a Shell konszernnél. - /Methoden und Erfahrungen bei der aktiven und passiven Dokumentation und Information in einem grossen Industrie-Konzern /Shell/ - SNEL, R. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 1.sz. 1965.márc. 5-6.p.

A Royal Dutch Shell konszern szervezete erősen decentralizált, két fő központja Londonban és Hágában van. Mindkét központban van dokumentációs osztály és könyvtár. Ezek a dokumentációs osztályok általános tájékoztatással foglalkoznak, és összehangolják a számos speciális tájékoztató szolgálat munkáját. A cikk példaként a speciális petróleum-részleg munkáját ismerteti. Itt a központ 150 szakemberének és 70 ország 600 technológusának tájékoztatását biztosítja. A dokumentumokat 200-400 szavas referátumok formájában ismertetik, és minden szakembert köteleztek, hogy új eredményeiről az irodát formanyomtatványon tájékoztassa. A referátumokat is szakemberek készítik. Gyorsinformációs szolgálatot és információs kartotékot építettek ki. Az ETO-t nem tartják megfelelőnek, hanem tárgyszavas rendszerben dolgoznak, és az adatokat vizuális lyukkártyákon rögzítik. Dokumentumként kb. 17 tárgyszót határoznak meg. A gépesítést egyelőre nem tartják gazdaságosnak, csak akkor, ha a dokumentumok száma az évi 30-40 000 db-ot meghaladja.

/V.P./

Az ágazati elv védelmében. - /V zascitu otraszlevogo principa/-
NEJMER, Ju. L. - NTI, 1.sz. 1965. jan. 11-12.p.

A CBTI szervezetével kapcsolatban felvetett kérdés arra világít rá, hogy a nemrég létrejött tájékoztatási szerv munkájában hiányosságok fordulnak elő. Mindazonáltal az ágazati szerkezetet fenntartani indokolt, minthogy a CBTI-nek kell a tájékoztatási anyagok hatékony felhasználását megszervezni, ami a tájékoztatási anyag tanulmányozása és a gazdasági körzet adott iparági helyzetének ismerete nélkül nem lehetséges. Az újonnan létrehozott osztályokra - szervezési-módszertani és általános tájékoztatási - osztályokra szükség van, azonban a vállalatokkal folytatott közvetlen munkát csak az ágazati osztály végezheti. A CBTI szervezetét célszerű további osztályokkal kiegészíteni. Ilyen az általános tájékoztatási anyaggyűjtemény, amely magába foglalja a szabadalmi és a tájékoztatási munka gépesítésével foglalkozó csoportot; a szervezési-módszertani osztály, amelybe beletartozik a tervezési és statisztikai, a módszertani, a termelés-gazdasági és a termelés-szervezési csoport; a termelési osztály a szerkesztői-kiadói csoporttal és a fotolaboratóriummal. E bővítésekkel kapcsolatban felül kell vizsgálni a CBTI dolgozóinak képezését is.

/P.S./

A CBTI /Központi Műszaki Tájékoztatási Iroda/ szervezetének összhangban kell állnia tevékenységének fő irányjaival. - /Sztruktura CBTI dolzsna szootvetsztvovat' osznovnüm napravlenijam ego de.atel'noszti/ - ZAJCEV, F.I. - SZTANOVSKIJ, M.M. - NTI, 1.sz. 1965. jan. 8-10.p.

A CBTI ágazati osztályai ez idő szerint lényegében a gazdasági körzet vállalatainak szülő, a technikai újítások bevezetésével kapcsolatos ajánlások kidolgozásával vannak elfoglalva. Ezeket az ajánlásokat azonban a vállalatok gyakran csak a szokásos információknak tekintik, mert azok igen sokszor nem elég mélyen kidolgozottak: a CBTI mérnökének igen nehéz a hozzájuk tartozó valamennyi vállalat termelésében előforduló szűk keresztmetszetek alapos tanulmányozása. A vállalat műszaki tájékoztatási irodája maga kidolgozhatja a szükséges javaslatokat, ha a tájékoztatási munkában nagy képzettségű vállalati szakemberek vesznek részt.

Ezért a CBTI tevékenységét a tájékoztatási munka irányai szerint kellene kialakítani.

Nem kis szerepet játszhatnak a Kerületi Műszaki Tájékoztatási Irodák, amelyek a kis vállalatokat e téren irányíthatják, a kerületben általános tájékoztatási munkát és propagandát végezhetnek. Esetleg célszerű lehet a gazdasági körzet vezető iparágának tekintetbevételével szakosított Kerületi Műszaki Tájékoztatási Iroda létrehozása.

Különleges jelentőségre tehet szert a tájékoztatási munka he-

lyes felosztása az anyaggyűjtemény és a CBTI műszaki-tudományos könyvtára között.

/P.S./

260

02+659.24/.25:3K2

V.I.Lenin és a műszaki-tudományos tájékoztatás és propaganda kérdései. - /V.I.Lenin i voproszú naucsno-tyehniczeszkoj informacii i propagandü/ - NTI, 4.sz. 1965.ápr. 3-8.p.

Leninre emlékezve felidézi azokat a kijelentéseket és intézkedéseket, melyeket a könyvtárüggyel, a tudományos tájékoztatással és az ipari propagandával kapcsolatban tett. Már 1917-ben nagy gondot fordított a Petrográdi Nyilvános Könyvtár radikális átszervezésére. 1918-ban utasítást adott az egész könyvtárügy svájci-amerikai rendszernek megfelelő újjászervezésére, a könyvtárközi könyvcserre szervezett megvalósítására. Ugyancsak 1918-ban adta ki utasítását az orosz könyvtárügy centralizálására. 1918-20 között több dekretumot írt alá a könyvtárüggyel kapcsolatban, melyek közül a bibliográfiai munka átszervezésére és megjavítására vonatkozót kell kiemelni. Műveihez maga is gondosan készítette el a bibliográfiai hivatkozásokat. 1920-ban szülött meg az egységes könyvtári hálózat létrehozására vonatkozó dekretum. Sürgetésére jött létre 1921-ben a Külföldi Tudomány és Technika Irodája /BINT/ valamint a KOMINOLINT, a külföldi irodalom beszerzése és terjesztése céljából. Részletesen ismerteti a kifejezetten Lenin kezdeményezésére megvalósult tájékoztatási szolgáltatásokat.

/V.P./

261

021.3:027.7

A műszaki főiskolai és egyetemi könyvtárak közötti nemzetközi együttműködés feladatai és módjai. Az IATUL munkája. - /Aufgaben und Wege Internationaler Zusammenarbeit zwischen den Bibliotheken an technischen Hochschulen und Universitäten. Aus der Arbeit der IATUL/ - WERNER, D. - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 79.k. 1.sz. 1965. jan. 5-12.p.

Történelmi visszapillantást ad a műszaki főiskolák könyvtárainak kialakulásáról. A továbbiakban az IATUL /International Association of Technical University Libraries/ terveivel foglalkozik.

Az IATUL 1955-ben alakult meg. Főfeladatául tűzte ki a műszaki főiskolák és egyetemek könyvtárai közötti együttműködés és ugyanakkor a közöttük való munkamegosztás előmozdítását. Céljuk a munka racionalizálása, korszerű gépi berendezések alkalmazása, telex kapcsolatok létesítése.

Az IATUL munkaprogramjából /1963-64, 1964-65/ a fentiekén kívül arról értesülünk, hogy előirányoznak könyvtáros-cseréket, közös továbbképző anyagok előkészítését egészen a szakmai tudományos és metodikai anyagok publikálásáig.

/K.G./

262

022:027.7/420/

A könyvtár elhelyezése az új egyetemen. - /Accommodating the Library in the new University/ - FAIRHURST, H. - Aslib Proceedings, 17.k. 4.sz. 1965.ápr. 107-111.p.

Az új yorki egyetem könyvtárát először ideiglenesen kell elhelyezni, mivel a végleges épület csak 3-4 év múlva készül el. Az ideiglenes elhelyezéshez is legalább 25 000 négyzetláb területre van szükség. A nehézségeket fokozza, hogy a kezdeti időkben az egész egyetem helyszűkében szenved. Olyan ideiglenes elhelyezés lenne a legjobb, mely idővel fokozatosan terjeszthető lenne, - erre azonban nincs lehetőség. A fő feladat azonban már most is a végleges épület tervezése és kivitelezésének felügyelete. A tervezett könyvtári szolgáltatások mennyisége és minősége döntően befolyásolja a megfelelő épültre vonatkozó terveket. A könyvtárosnak és az építész-mérnöknek minden részletkérdést alaposan meg kell vitatni. Angliában azonban hiányoznak az új egyetemi könyvtárak fejlődésére vonatkozó példák és adatok, - mindössze a világ-átlagból indulhatnak ki. Még csak most indultak meg a viták, melyek a fix-funkciójú és a modulárisan felépített könyvtár hívei között el kell döntsék: melyik könyvtár-típus a kedvezőbb.

/V.P./

263

022.94

Szállítóberendezések a könyvtári könyvszállításban. - /Förderanlagen fördern den Buchkreislauf/ - Deutsche Hebe und Fördertechnik, 11.k. 2.sz. 1965.febr. 30.p.

Két és fél évi munka után készült el Frankfurtban az új városi és egyetemi könyvtári épület, melynél a létesítési költségek 25 millió DM-t tettek ki. Az épület térfogata 80 000 m³ és teljesen korszerű a kiadványok szállításának megoldása. A Siemens művek szállították a csőposta és szállítóberendezés rendszert és az ahhoz tartozó automatikus berendezéseket, melyek segítségével az igényeket csőposta szállítja le a könyvraktárba, és onnan egy beállítható tárcsa segítségével automatikusan vezérelt berendezés juttatja a szükséges kiadványt a kölcsönző vagy olvasó helyiségek közül oda, ahol arra szükség van. A csőpostaberendezés teljes hossza 1000 méter, 32 feladó és átvevő állomással, a kiadványok szállítására egy 400 méteres szállítópálya rendszer szolgál, 16 állomással.

/P.F./

264

023.5:658.386

Könyvtári képzés az európai szocialista államokban. - /Die Bibliographische Ausbildung in den europäischen sozialistischen Ländern/ - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 79.k. 4.sz. 1965.ápr. 193-224.p.

A képzés célja és gyakorlata sok közös vonást mutat. Közös az a törekvés, hogy a könyvtáros hivatás előkészítésében az egységes szo-

cialista képzés rendszerének kell érvényesülnie. Az elmélet és gyakorlat összehangolt, és a kapott ismereteket a könyvtári gyakorlat alapján folyamatosan felülvizsgálják és elmélyítik. Kétségszerű az a gyakorlat is, hogy a szükséges könyvtárosi képesítés esti és levelező, valamint egyes különleges tanfolyamokon is elsajátítható.

A képzés mellett természetesen különböző nemzeti sajátosságokat is mutat. A tudományos könyvtáros valamennyi országban egyetemi vagy főiskolai képzésben részesül. A vezető funkcióban lévő vagy tájékoztatási munkát is végző könyvtárosnak azonban könyvtári képzettsége mellett egyéb szakterületeket is ismernie kell. Itt már kettéválnak a módszerek. Az egyik megoldásnál a könyvtártudományi, különösen a bibliográfiai képzést helyezik előtérbe a szakképzés rovására. A másik módszer: a könyvtáros képzéssel párhuzamosan futó szakképzésre helyezi a fő súlyt. Az előbbi megoldást követi a Szovjetunió, Csehszlovákia és részben Jugoszlávia. A második, az ún. kombinált képzéssel az NDK-ban, Bulgáriában, Lengyelországban, Romániában és Magyarországon találkozunk.

A középfoku könyvtárost szintén szakiskolákban képezik ki valamennyi országban. Itt is megmutatkozik bizonyos felfogásbeli különbség. Egyes országok a középfoku képzésben részesült könyvtárosokat a tudományos könyvtáros segítőtársának, mások pedig a közép- és kis-könyvtárak önálló munkatársainak tekintik.

A "könyvtári szakmunkás" fogalma csak az NDK-ban /a tudományos könyvtárakban/ és Jugoszláviában ismert. A "könyvtári segéderő" alkalmazásának szükségét mindenütt elismerik. Ezeket Magyarországon és Csehszlovákiában országosan megszervezett rövid képzésben részesítik, a többi országban megelégszenek a decentralizáltan rendezett tanfolyamokkal.

/D.Zs./

265

023.5:658.386

A könyvtárosképzés az európai szocialista országokban /I/ - /Die bibliothekarische Ausbildung in den europäischen sozialistischen Ländern /I// - Der Bibliothekar, 2.sz. 1965. 130-135.p.

A Német Könyvtárszövetség /DBV/ 1964-1 alapító gyűlése határozatlan fogadta el a különböző szakbizottságok munkatervét. A továbbképzéssel és szakember-utánpótlással foglalkozó bizottság kettős feladatot kapott: a továbbképzés kiszélesítése, valamint a felsőfoku oktatás továbbfejlesztése. Az előkészítő munkához tartozik a szocialista és a kapitalista országok könyvtárosképzésének tanulmányozása. Hivatkozik itt KOVÁCS Máté cikkére /UNESCO füzetek/. Követeli a határozat a továbbképzés összehasonlításához az anyagok nyilvánosságra hozatalát, s ehhez megjelöli az egyes felelősöket.

Az NDK-beli koncepció hagyományokon nyugszik: a tudományos és a népművelő könyvtárosok külön képzést kapnak. Képesítési fokozatok: tudományos könyvtáros a Humboldt egyetemen kap kiképzést, érettségi után, évenként 10-15 fő, öt év tanulmány, elmélet és gyakorlat, államvizsga. Könyvtáros képzés érettségi vagy politechnikai középiskola elvégzése után három év alatt mint szakmunkás kap diplomát, évenként 100-150 fő. Közművelődési könyvtáros képzés tartama négy év, lehet levelező is. Van még egy oktatási forma, amely a szakmunkásképzés

alapjait teremti meg, itt évenként 80 tanuló kap kiképzést. /R.L./

266

024.6

Az Islington könyvkölcsönzési rendszer. - /The Islington book charging system/ - ELLIOT, C.A. - Library Association Record, 67.k. 2.sz. 1965.febr. 58-59.p.

Egy 200 000 kötetes évi kölcsönzési forgalmat felmutató könyvtár 1 éves tapasztalatáról számol be az Islington könyvkölcsönzési rendszer gyakorlata alapján. A rendszer célja a sorbanállás-mentes kölcsönzési szisztéma kialakítása.

A rendszer alapja papírbanketta helyettesítésével a kölcsönző-jegy kiküszöbölése, amire egy aránylag egyszerű gép alkalmazásával rá van nyomva az olvasó neve. Minden kötethez külön kölcsönzőblankettát kell használni. A kölcsönzési rendszer kialakításához minden könyvhöz egy dátum-cédula és egy katalógus-cédula járul.

A kölcsönzőt - beiratkozáskor - a személyi adatokat tartalmazó műanyag jeggyel látják el. A kölcsönzés céljára kiválasztott könyv elviteléhez a műanyag jegyet behelyezi egy kis gépbe, amely a kölcsönzendő könyvenkénti mennyiségben a műanyag jegyen lévő személyi adatokat rányomja a papírbankettára. Az olvasó a blankettát és a kölcsönzendő könyvet átadja a könyvtárosnak, aki a kölcsönzést dátumozza, a papírbankettát és a könyvkártyát összeteszi és elhelyezi a kölcsönzési nyilvántartásba. A könyv visszaadásakor a papírbankettát megsemmisítik, a dátum-lap és a katalógus-kártya a könyvvvel együtt visszakerül a raktárba.

A rendszer előnye: a kölcsönzőablakok előtt megszűnik a kölcsönzés; a könyv adatainak ellenőrzését kölcsönzéskor könnyedén elvégezhetik; a lejárt kölcsönzési határidők nyilvántartása nem okoz nehézséget; a kölcsönzési határidőt tartalmazó dátum-lapok könnyen kezelhetők, a műanyag jegyek beszerzése nem költséges, stb. Tulajdonképpen egyetlen hátránya, nem lehet megállapítani, hány könyv van egy kölcsönzőnél.

/D.É./

267

025.2:027.5

A könyvtárlomány kiegészítésének néhány problémája. - /Niektóre problemy uzupełniania zbiorow/ - SIEKERSKI, S. - Lengyel Könyvtáros, 1.sz. 1965. 5-11.p.

Bevezető az országos könyvtáros konferenciáról.

Ismerteti a közkönyvtár gyűjtemények strukturájának elméleti mutatóit százalékos megoszlásban. A vizsgálatok eredménye azt mutatja, hogy a könyvtárakban fokozatosan csökken a népszerű-tudományos művek könyvtárlománya, s ezzel szemben emelkedő tendencia tapasztalható a szépirodalmi könyvek gyűjteményénél. Ez nyilvánosan összefügg az olvasók igényeivel.

Foglalkozik a könyvtárlomány kiegészítésének pénzügyi kérdéseivel, pl. hogy 1957 óta a könyvvásárlások terén bevezetett decentral-

lizáció milyen változásokat jelentett.

Rámutat arra, hogy a könyvtárak nem kielégítő ellátottsága kedvezőtlen kihatással van az olvasók számának alakulására.

Vázolja a könyvkiadói piac és a könyvállomány kiegészítésének összefüggését, s végül a könyvek elosztásának néhány hiányosságát.

Az említett problémák a Könyvtártudományi Intézet vizsgálatainak tárgyát képezik.

/B.J./

268

025.2:027.7

Új egyetem könyvellátása. - /Book provision for the new university/ - DENNIS, C. - Aslib Proceedings, 17.k. 4.sz. 1965. ápr. 103-106.p.

Az egyetemek feladata az oktatás és a kutatás elősegítése, mégsem fordítanak kellő gondot az ezekhez alapot szolgáltató könyvtárak fejlesztésére. A hallgatók egyre gyakrabban kérik hiába a számukra szükséges könyveket, folyóiratokat. Nehézségekbe ütközik az új könyvek beszerzése, mert nem a könyvtárat értesítik időben a tanmenet változásáról és nem közlik, melyek az egyes tantárgyak elsajátításához a legszükségesebb segédkönyvek. Különösen sok a nehézség a már forgalomból kikerült régebbi könyvek esetében. Ezen a xerográfia segítségével hívásával lehetne segíteni, - de ez esetben szerzői jogi akadályokat gördítenek a könyvtárak elé. A kutatási munkákhoz szükséges irodalom biztosítása még több gondot okoz. Az új egyetemi könyvtárainak tíz év alatt legalább 250 000-es állományt kell beszerezniük. A kurrens irodalom beszerzése szempontjából a régi és az új könyvtárak egyaránt nehéz helyzetben vannak. A gyorsan fejlődő oktatás a szakirodalommal való ellátás technikai megoldásainak gyors továbbfejlesztését kényszerítő szükségszerűséggént írja elő.

/V.P./

269

025.45

Egyetemes tizedes Osztályozási Rendszer legutóbbi változásai. - /Ostatnie zmiany w uniwersalnej klasyfikacji/ - OSMOLSKA, S. - Könyvtáros, /Lengyel/, 2.sz. 1965. 33-37.p.

Bevezetőben ismerteti a betűrendes, valamint a tárgy szerinti katalógus és dokumentációs kartotékok vezetésének fontosságát. A jelenlegi osztályozási rendszer tökéletlensége miatt az osztályozást végző személyek évről-évre különböző problémák elé kerülnek. Pl. hová helyezték azokat az anyagokat, amelyek a létező osztályok keretét már kinőtték.

1964-ben a CIINTE /Lengyel Műszaki-Tudományos Tájékoztatási Központ/ kiadásában megjelent az Egyetemes Tizedes Osztályozási Rendszer táblázatainak rövidített kiadása. /Lényegében hasonló című az angol kiadás fordítása./

A lengyel gyakorlati tapasztalatok összegyűjtése nyomán ezt a rendszert kívánják tökéletesíteni.

Foglalkozik a rendszer egyes osztályainak problémáival, ezen belül különösen azokkal, amelyek a rendszer lengyelországi alkalmazásánál - eltérő társadalmi rendszer miatt - eleve fennállnak.

/B.J./

614

270

027.4

Nyilvános könyvtárak. - /Öffentliche Büchereien/ - Baumeister, 3.sz. 1965. 317-332.p.

Tervezési alapelvek, hely-megválasztás, helyszükséglet, hasznos felület, elrendezési tervek. A tanulmány egy szervezeti diagrammot közöl, azonkívül megoldásokat különböző típusú olvasótermek kialakítására /24-48 férőhellyel/, fajlagos mutatószámokat a négyzetméterre számított elhelyezhető könyvek számára, az állványok típusától és azok egymástól való távolságától függően. A gazdag képanyag a könyvtári butorizatra mutat példákat /könyv- és folyóiratállványok, munkasztalok, rendezőkocsik, íróasztalok, szállítóberendezések stb./ A következő könyvtárak tervrajzeit /alaprajzvázlatok szintenként/ közli: egy londoni gyermekkönyvtár; a Matthias-Claudius könyvtár, Hamburgban; a horsholmi /Dánia/ könyvtár; Városi könyvtár Hertenben; Barmbek-i nyilvános könyvtár; községi könyvtár Lauritsala-ban /Finnország/; Városi könyvtár, főiskola és múzeum Flensburgban; népkönyvtár a Hansa-negyedben /Berlin/; városi könyvtár West Bloomfieldben /Michigan, USA/; Pascagoula-i könyvtár /USA/; Könyvtár Hamburg-Hornban /NSZK/; Könyvtár St.Austell-ben /Anglia/.

/P.F./

271

027.6/437/

A csehszlovák műszaki tudományos üzemi könyvtárak fejlődése és jelenlegi helyzete. - /Entwicklung und gegenwärtiger Stand der wissenschaftlich-technischen Betriebsbibliotheken in der CSSR/ - DERFL, A. - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 79.k. 2.sz. 1965. 65-74.p.

A második világháború befejezése után az üzemi könyvtárak állománya is inkább tudományos anyagot tartalmazott, mint a munkások számára szükséges színvonalú anyagot.

Ma már a tudományos műszaki könyvtárak hatékonysága mindinkább a népgazdaság főfeladatainak megoldásához kapcsolódik.

Tevékenységük továbbfejlesztésének iránya: az olvasókkal való foglalkozás, az új, haladó felismerések propagálása és az üzemi feladatok megoldásához vezető irodalom kiértékelése.

Az elért eredmények ellenére is még sok hiányosság mutatkozik. Főleg a könyvtárak személyzeti létszáma nagyon alacsony. Ezzel a létszámmal feladatait a jövőben már nem képes megoldani.

A háború befejezése utáni években alakult meg az UTEIN /Műszaki és Gazdasági Információs Intézet/, amely a műszaki főiskolák folyóirat- és könyvállományát kiértékeli és dokumentálja.

Az UTEIN megalakulásával egyidejűleg szükségesnek mutatkozott az üzemi könyvtárak létrehozása is, úgy hogy 1958 elején már minden üzemnek és minden kutatóintézetnek megvolt a műszaki könyvtára. Kialakult egyben a műszaki könyvtári hálózat is.

/K.G./

272

027.7

Berendezés, módszerek, szolgáltatások és személyzeti kérdések az új egyetemen. - /Service, staffing, equipment and methods in the new university/ - MAEKENZIE, A.G. - Aslib Proceedings, 17.k. 4.sz. 1965. ápr. 112-120.p.

Az egyetemi könyvtárakra sokan még ma is csak mint a könyvek tárolóhelyére, passzív intézményre gondolnak. Ebben nagy szerepe van annak, hogy a könyvtárak személyzete gyakran sem mennyiségi, sem minőségi szempontból nem volt megfelelő. A 7 ujonnan létesített angliai egyetem könyvtárainak szervezői kedvező helyzetben vannak, mert felhasználhatják a másutt évszázadok alatt összegyűlt tapasztalatokat. Dinamikus könyvtárakat kell szervezni. A diákokat meg kell tanítani arra, hogyan használhatják a könyvtárat legeredményesebben: e célból a katalógustárban oktatógépeket helyeznek el. A fő tantárgyakhoz kapcsolódóan bibliográfiai szemináriumokat rendeznek, csakhogy, mint a nagyobb szabású kutatási munkák kezdetén. A könyvtárosoknak inkább a szakterület, mint a hagyományos funkciók szerint kell specializálódnuk. Javítani kellene az egyetemi könyvtárosok fizetésén, mentesíteni kellene őket a szaktudást nem igénylő manuális munkák alól, és akadémiai státust kellene részükre biztosítani. A megkivált könyvtárosi szakképzettségi fokozatok: önálló kutató, szakkönyvtáros és segéd-könyvtáros. A rutinmunkákat a leggazdaságosabban kell elvégezni, a berendezések terén a legkorszerűbbekre kell törekedni. Egyszerűsíteni kell a katalógusrendszert, a megfontolás tárgyává kell tenni az automatógépek beállításának lehetőségét.

/V.P./

273

048:05:002

A dokumentáció dokumentációja. II. rész. /A dokumentációs kiadványok összehasonlító elemzése. II. rész. - /Dokumentacija dokumentacij. Časopis II. /Sraznitiel'nuj analiz dokumentacionnuh izdanij po voprosam dokumentacij/ - BRUNTOK, G. - NTI, 1.sz. 1965. jan. 20-21.p.

A dokumentációs kiadványok elemzése kiterjedt a már tárgyalta kumulatív mutatókon és tezauruszokon kívül annak megállapítására is, hogy a kiadványok milyen mértékben ölelik fel a közleményeket. Továbbá a dokumentáció dokumentációjának kiértékeléséhez a tanulmányozás során anyagot gyűjtöttek.

9 dokumentációs kiadványt és folyóiratot elemeztek, amelyeknek referátum-, recenzió-, bibliográfiai és annotációs rovatai voltak. A kiértékelés nem tematikai, hanem mennyiségi szempontból történt. E szerint az elemzett 9 kiadvány közül 6 publikál címjegyzékeket, 4 ezenfelül rendszeresen közread könyvrecenziókat és referátumokat, 3 pedig annotált címléírásokat, azonban csak egyetlen folyóiratban fordul elő mind a négyféle információ. A referátumok évi átlagos száma 80 és 1400 között változik. Ki kell emelni az "American Documentation"-t, amely kb. 350 db dokumentációs referátumot hoz évenként.

Az átfutási idő a kiadványok többségénél 5-8 hónap, a "Documentation" esetében 12 hónap, míg a havonta megjelenő "Literature on Automation" az eredeti folyóirat megjelenésétől számítva 2-3 hónap

616

alatt lát napvilágot. A kiadványokban feldolgozott folyóiratok száma 50 és 286 között mozgott.

/P.S./

274

05:048.8:53

A teljesség és a közreadás határideje "Physics Abstracts" referálólapon három folyóirat-típus anyaga alapján. - /Polnota o trazenju i široki opublikovanju v referativnom zurnale "Physics Abstracts" materialov iz treh tipov zurnalov/ - ATERTON, P. - VOVICS, J. - MTI, 1.sz. 1965.jan. 22.p.

Az elvégzett vizsgálat célja a "Physics Abstracts" amerikai referálólapon vonatkozóan annak megállapítása, hogy három fizikai folyóirat cikkei a teljesség szempontjából milyen mértékben kerültek feltérésre. A cikkek típusai: angol nyelvű szerzői összefoglaló nélkül, angol nyelvű szerzői összefoglalóval, idegen nyelvű szerzői összefoglalóval.

Az eredmény azt mutatta, hogy a "Physics Abstracts" csaknem 100 %-ban referálja az anyagot a "Physical Review Letters", a "Journal of Chemical Physics" és a "Zeitschrift für Physik" c. folyóiratokból.

A közreadási határidő az említett ujságok megjelenésétől számítva átlag 3-6 hónap, és említést érdemel, hogy a folyóiratok egy-egy számának közleményeit a "Physics Abstracts" 2-5.száma hozza, és emellett nem feltétlenül sorrendben.

Szerzői összefoglaló esetén a referátumok átfutási ideje egy hónapra rövidül.

/P.S./

275

371.66/.67:681.84+778.5

Prágai "Tanítási eszközök" központja. - /Prague' Techning Aids' Centre/ - Visual Education, 1965.febr. 4-5.p.

Prága egyik főutcájában van elhelyezve a csehszlovák Oktatási és Művelődésügyi Minisztérium által létesített "Tanítási eszközök" központja. 1963 márciusában nyitották meg. A központ célja az új tanítási eszközök bemutatása a közönségnek és előadások tartása. A központnak 100 személyes filmvetítő terme is van. Évente tízszer megjelenő folyóiratában beszámol a legújabb, házilag is elkészíthető taneszközökről, tanácsokat ad az iskolai oktató filmek gyártására vonatkozólag. Prágában és Bratislavában évente 60-80 filmet gyártanak iskolai használatra. A központ által kibocsátott filmek a kilencéves általános iskola /6-15 éves korig/ és a szakközépiskolák hallgatóinak oktatására szolgálnak. Ezek többnyire fekete-fehér állóképek, de a mozgóképek is egyre népszerűbbek lesznek az oktatók körében. A biológia és a növénytan körében évente 15-20 film készül. Általában az iskolák fel vannak szerelve az oktatást elősegítő eszközökkel, legfeljebb csak a felhasználás mértékében vannak eltérések. A taneszközöket előállító vállalatok a prágai központtal vannak összeköttetésben. A filmzalagok a könyvtárakon keresztül kölcsönözhetők. 1965-től kezdődően

ujfajta szolgáltatást vezetnek be: a filmszalagokat, filmtekercseket közvetlenül a "Tanítási eszközök" központja fogja szállítani. Közös film és televízió programokat is dolgoztak ki. A tanár magnetofon segítségével adja le a leckét, a tanítványok fejhallgatókkal hallgatják az előadást. Orosz, francia és angol nyelveket tanítanak ezzel a módszerrel.

/B.L./

276

371.672.3:771.31

Kodak Instamatic fényképezőgépek felhasználása oktatásra. - /Kodak Instamatic Cameras for Education/ - Visual Education, 1965. febr. 8-9. p.

A Kodak Ltd. 1964 őszén a londoni iskolai filmtársaságnak két fényképezőgépet kölcsönzött, azok oktatásban való kipróbálására. Ezen a területen a kíváncsi az, hogy egy vagy két felvételt is elő lehessen hívni, és ne kelljen várni 20 vagy 36 felvétel leexponálására. Az Instamatic 100 és 500 típusú fényképezőgépeket próbálták ki. A gépekhez nem adtak tartozékokat, csupán Verichrome és Kodachrome filmeket. Az Instamatic 100 típusú gép 10 mp alatt betölthető, kétszeres exponálás kizárt. Az Instamatic 500-as félautomatikus, keresője parallaxis-kiegyenlítővel van ellátva. Expoziciós idő 1/20-1/500 mp és villanófény exponálás. Objektívje 2,8 fényerejű Xenor. Beépített fénymérője van. A vizsgálatok azt igazolják, hogy mindkét gép alkalmas 1,2 m vételenig történő felvételekre, de a reprodukciós felvételek elkészítésére nem megfelelők. Az 500-as típussal 75 cm-nél közelebb levő tárgyak nem fényképezhetők. Közeli fényképezésnél kívánatos, hogy 6 x 6 cm-es filmet használjunk. Mindkét géphez csak színesfilm kapható ebben a méretben, fekete-fehér nem. A Verichrome Pan film 35 mm-es előhívó tankba tehető. A film csak kb. 45 cm hosszú, viszont az előhívó oldat 36 felvételes film előhívására alkalmas, tehát az előhívása költséges.

/B.L./

277

371.672.7/41/

Zárt áramkörű televízió alkalmazása az oktatásban Nagybritanniában. - /Closed circuit television in education in Great Britain/ - Visual Education, 1965. jan. 8-20. p.

A műsorközvetítő televízióhoz hasonlóan a zárt áramkörű TV is kamerával veszi fel a jeleneteket, a műsort villamos úton továbbítja, és a kép a kamerától távol a szokásos képernyőn jelenik meg. A rendszer műsorközvetítéstől eltérően az átvitel kábel útján történik. A villamos impulzusok formájában megjelenő információt hívjuk videojelnek. Ezeket az impulzusokat közvetlenül továbbítják a kábelen keresztül, vagy egy nagyfrekvenciás jelre szuperponálják. A továbbiakban a különböző lekapogatósi rendszereket /405 és 625 soros/, a Vidikoncsöves felvevő kamerákat, az áramköri egységeket, az ellenőrző monitorokat, a hangfelvételt, a világítást tárgyalják a cikkben, majd foglalkoznak a zárt áramkörű TV felszerelésének előírásaival is. Ezek után a berendezés működtetésének és karbantartásának ismertetése következik. Három-

féle fő felhasználási terület van: 1. Vizuális segédeszköz; 2. Az előadás nagyobb számú hallgatóság előtt való megtartásánál; 3. Tanárképzés elősegítése. Az első esetre példa kis anyagi részecskék bemutatása, amelyek a hallgatóság részére csak így tehetők szemléltetessé. Ennek leglényegesebb eszközei a felvevő kamera /ipari kamera/ és egy monitor. Ez utóbbit úgy kell elhelyezni, hogy kb. 6 m távolságból minden hallgató jól láthassa a 27 inch átmérőjű 45°-os képcsövet. Több monitor alkalmazása esetén a hallgatóság figyelme megoszlik. Néhány tipikus példa a bemutatásra: Műszerek leolvasása kísérletezéseknél; aranyfűst elektroszkóp viselkedésének szemléltetése; egészen kis vonalas ábrák felnagyítása. Különösen hasznosan alkalmazható a biológiai és fémkohászattanban mikro-vetítőként. Epizskópként való felhasználásának előnye még, hogy a termet nem szükséges elsötétíteni. Fentiek kivétel a szemléltetés távolabbi helyre is továbbítható, természetesen megfelelő kábelhálózat után. Ez különösen előnyös például a technikai hallgatók részére a forgácsolás folyamatának bemutatására, vagy bármely olyan folyamatnál, ahol biztonsági okokból a hallgatóság nem lehet jelen. A második esetet akkor alkalmazzák, ha az előadás témája olyan, hogy nagyobb létszámú hallgatóság előtt is érdemes bemutatni, vagy ha nehéz megfelelő számú előadót biztosítani. Az előadások továbbítása távolabbi helyeken lévő hallgatóság számára legalább két kamerával oldható csak meg. Az egyik az előadó képfelvétele, a másik az általa esetleg bemutatandó kísérlet szemléltetésére szolgál. Az előbbihez fix fókuszú képlencse, az utóbbihoz vagy mind a kettőhöz gumilencse szükséges. A továbbiakban szükséges egy vezérlőasztal monitorokkal a kamerák és a továbbított képjel ellenőrzéséhez, továbbá kell egy választókapcsoló a képek kiválasztásához. Végül a hang továbbításáról is gondoskodni kell, az előadó és a hallgatóság, valamint a képellenorzó személy /ha nem hallja közvetlenül az előadót/ között. Szükséges lehet a hallgatóság részéről felmerült kérdések továbbítása az előadóhoz. Végül tárgyalja az egyik osztályteremben felvett kép szomszédos terembe való továbbításának lehetőségeit és technikai megoldásait.

/B.L./

278

371.672.7/41/

Zárt áramkörü televízió felhasználása az oktatásban Nagybritanniában. - /Closed circuit television in education in Great Britain. Report No.2./ - Visual Education, 1965.febr. 10-21.p.

A zárt áramkörü televízió felhasználásánál három technikai szempontot kell vizsgálat tárgyává tennünk: 1. A kamerák és az objektívek kiválasztása függ a felhasználás céljától, továbbá a szükséges reprodukció minőségétől. Minimálisan két kamera szükséges: egy gumiobjektív kamera a tanárra irányítva és egy objektív kamera, vagy két ill. három fixfókuszú objektívvel felszerelt kamera, revolverfejjel az objektívek cseréléséhez. Később kiegészítő kamerát is be lehet szerezni, pl. mikrovetítéshez vagy filmvetítés céljára. Két felvevőkamera esetén elegendő két monitor beszerzése. A harmadik monitorra a felvételvezetőnek van szüksége. Ha a monitorok úgy vannak elhelyezve, hogy az operátor könnyen láthatja azokat, nem szükséges keresővel ellátott felvevő-kamera alkalmazása. Ha ez nem lehetséges, külön keresővel el-

látott kamerát kell alkalmazni. 2. A tanár hangjának közvetítése az osztályteremből a stúdióba nyilvánvalóan szükséges követelmény. A minimális követelmény, hogy a vételkészségről a tanterem egy jelet adjon a stúdiónak. Előfordul, hogy a tanárnak hallania kell a hozzá intézett kérdést, vagy az osztály választását esetleg egy másik tanteremből, vagy az egyik osztály a másiknak ad választ a feltett kérdésre. Ilyen esetben megfelelő hangközvetítésről is gondoskodni kell. 3. A képellenzőrségnek általában két módja van: az egyik az, amikor a felvételvezető és a berendezés magában a stúdióban van elhelyezve, a másik megoldás az, amikor az ellenőrzés a stúdióhoz csatlakozó, attól ablakkal elválasztott külön szobában történik. Ilyen megoldást alkalmaznak pl. a Warblington-i iskola televíziós műsorközvetítésénél, bár a berendezés költségei 3000 fonton felül vannak. További példák az iskolai televíziós közvetítésre.

/B.L./

279

54:003.62:651.926.011.54

Kémiai nomenklatura-fordítás. Kondenzált policiklikus struktúrák megnevezéseinek fordítására szolgáló algoritmus. - /Himicseszki nomenklaturáj perevod. Algoritm perevoda nazvanyij szrascennuh /kondenzirovannuh/ policiklicseszkih sztruktur/ - CUKERMAN, A.M. - NTI, 4.sz. 1965. ápr. 23-30.p.

A kémiai nomenklatura-fordítás feladata, amit először 1956-ban vetettek fel, abban áll, hogy létre kell hozni olyan algoritmusokat, amelyek lehetővé teszik a vegyi képletek strukturális formulák formájába történő átalakítását automatikusan, és viszont. E feladat megoldása szoros kapcsolatban áll gépesített információ-visszakereső rendszerek alkalmazása esetén a kérdéseknek a gépbe történő bevitelével és a válasz kiadásával, valamint a kémiai mutatók és más dokumentációs segédeszközök automatizált előállításával. A szerző kondenzált policiklikus vegyületek esetére kidolgozott algoritmust ismertet, amely az IUPAC nomenklatura megnevezéseinek oda-vissza fordítására alkalmas. Ennek érdekében analizálja, kiegészíti és pontosabbá teszi a Patterson szabályt, amely az algoritmus kidolgozásának alapját képezi. Néhány új fogalmat és megnevezést vezet be. /A gyűrűk polarizációja./ Jellemzi a kidolgozott algoritmus fő lépéseit.

/V.P./

280

62.001.8/063/

Az igazgatók szemináriuma - az élenjáró tapasztalatok elterjesztésének hatékony formája. - /Szeminar direktorov aktivnaja forma raszprosztranyija peredovogo opita/ - KUZ'MIN, V.V. - NTI, 1.sz. 1965. jan. 16.p.

1964 januárjában a Felső-Volgai Népgazdasági Tanács szemináriumot szervezett a gépgyárak igazgatói számára a gazdasági körzetben az új technika és a korszerű technológia bevezetése terén szerzett tapasztalatok kicserélésére, amelyen mintegy 100 fő vett részt.

A szeminárium résztvevői meglátogattak több gyárat, megnézték 6

műszaki filmet, kiállításokon megismerkedtek a haladó technológia legújabb eredményeivel, továbbá a termelés szervezésével és kultúrájával.

A szeminárium folyamán az igazgatók kiválasztottak olyan intézkedéseket, amelyeket bevezetésre alkalmasnak ítélték az irányításuk alatt levő vállalatokban.

A szeminárium befejezése után 20 nappal a résztvevő igazgatók a népgazdasági tanács igazgatóságában bemutatták az átvételre alkalmasnak talált ésszerűsítések bevezetésének tervét, amelyeket a népgazdasági tanács közös tervébe is felvettek. A terv a vállalatot és a népgazdaság igazgatóságát kötelezi az előirányzott intézkedések megvalósítására, a rögzített határidőre. A tervezett intézkedések több mint 1 millió rubel megtakarítást tesznek lehetővé. A népgazdasági tanács CBTI-je ellenőrzi a terv végrehajtását.

/P.S./

281

651.926

A fordítási szolgálat a modern vállalatnál. - /Le service de traduction dans l'entreprise moderne/ - ARNAUD, P. - Babel, 11.k. 1.sz. 1965. 26-27.p.

A nagyobb vállalatok egyre növekvő mértékben használnak fel munkájukhoz külföldi tájékoztató anyagokat. Ha a vállalati tevékenység keretében meghatározott tárgykör anyagának ismeretére van szükség, akkor mindenekelőtt a vállalat dokumentációs részlegével bibliográfiai tanulmányt készíttetnek. A bibliográfiához csatolják a felhasználható eredeti irodalmat, s ezt továbbítják a fordítóhoz, aki annak alapján összefoglaló jelentést készít. Az anyag felhasználója a jelentés alapján egy vagy több szakirodalmi anyag lefordítását kéri. - A jó fordítónak szakembernek kell lennie mind anyanyelvének, mind pedig annak a nyelvnek a területén, amelyről a fordítás készül, s ugyanakkor a szükséges szakmai ismeretekkel is rendelkeznie kell. A jövő dokumentációs szakemberének dokumentalista-nyelvésznek kell lennie. A dokumentációs, tájékoztató és alkalmazott nyelvészeti szolgálatnak tanulmányoznia kell a külföldi szakirodalmat /könyveket, folyóiratokat, szabadalmakat stb./ A kiválasztott tájékoztató anyagot elemzik, majd kártyákat fektetnek fel a feldolgozott anyagból és időszakos dokumentációs közleményeket adnak ki. A dokumentalista nyelvésznek legalább három nyelvet kell tökéletesen ismernie: az angol, német és orosz nyelvet. Munkájának elősegítésére a nyelvésznek magának kell szakszótárakat szerkeszteni. A Szovjetunióban pl. nagyszámú szakszótárt adtak ki, leginkább olyanokat, amelyek valamely nyelvről /franciáról, németről stb./ orosz nyelvre fordításhoz adnak segítséget meghatározott nyelvterületeken. A franciaországi kiadókat buzdítani kell külföldi műszaki munkák fordításának kiadására. E célra dokumentalista-nyelvészekből kellene tanácsadó bizottságokat szervezni. A F.I.T. kebelében kellene a műszaki fordításokkal foglalkozó bizottságot megszervezni, amely - a nemzetközi és országos dokumentációs szövetségekkel karöltve - kidolgozhatná a dokumentalista-nyelvészek képzésének programját nemzetközi viszonylatban, esetleg az UNESCO keretében. Ez a bizottság foglalkozhatna a dokumentalista-nyelvészek munkaeszközeinek /szótárak, lexikonok stb./ kiadásával, valamint a dokumentalista-nyelvészek különböző országok közötti cseréjével is.

/G.I./

Csoportmunka a fordításban. - /Teamwork in Translation/ -
CITROEN, I. J. - Babel, II. k. I. sz. 1965. 32-37. p.

A tudomány világa ma már olyan széles területre terjed ki, hogy a tudományos feladatok megoldása egyes kutatók elszigetelt munkájával általában nem lehetséges. A műszaki fejlesztés fontosabb feladatait kutatók és mérnökök nagy csoportja dolgozza ki. A csoportmunka alkalmazásának szükségessége a fordítások területén is felmerül, mert szakszövegek fordításánál, különösen, ha azok igen szűk szakterületre vonatkoznak, nehéz minden tekintetben megfelelő fordítót találni. Helytelen az a nézet, hogy szakszótárak segítségével a fordító - számára ismeretlen területen is - jó munkát végezhet. A szabadfoglalkozású fordító akkor jár el helyesen, ha tevékenységét egymáshoz kapcsolódó tárgykörök egy-két nagy csoportjára korlátozza. A csoportmunka igen alkalmas a komplex jellegű fordítási feladatok megoldására. Szakmai csoportok létesítése a fordításügy területén lehetőséget ad közös könyvtár, kombinált dokumentációs kartoték használatára, közös folyóirat-előfizetésre stb. Még ennél is lényegesebb, hogy egy csoporton belül lehetséges van a bonyolultabb munkák közös megbeszélésére és együttes elvégzésére. A fordítási csoportok öt fő formáját különböztethetjük meg: 1. A nagy nemzetközi szervezetek fordítási osztályai működhetnek úgy, hogy a szervezet minden egyes részlegének saját fordítási osztálya van. E szervezetek fordítóinak nem kell a témakör specialistáinak lenniük. Gyakran csak nyersfordításokat készítenek, melyeket a megfelelő szakterület revizorai ellenőriznek. - 2. A nagy ipari és kereskedelmi vállalatok fordítási osztályainak megszervezésénél ajánlatos annak a módszernek az alkalmazása, amelyet a Philips Híradástechnikai Iparvállalat vezetett be. Ennek lényege, hogy egy idegen nyelvet már alaposan ismerő fiatalokat alkalmaznak, akiknek ezenfelül hajlamuk van a műszaki tudományokkal való foglalkozásra. Ezek tanfolyamon vesznek részt, amelyen híradástechnikai ismereteket és haladó fokon egy idegen nyelvet adnak elő. A tanfolyam elvégzése után a fiatalok egy ideig gyakorlott fordító ellenőrzése alatt dolgoznak. - 3. Az önálló fordító irodák többnyire szakfordítói gárdával rendelkeznek, de anyaguk jelentős részét szabadfoglalkozású fordítóknak adják ki. A törzsgárda munkájának számottevő része kívülről beküldött fordítások revíziójából áll. - 4. Szabadfoglalkozású fordítók is alkotnak csoportokat; egyes esetekben egy-egy csoport különböző nyelvtudású fordítókból áll; vannak szakemberekből álló csoportok is. - 5. Központi fordító szervezet - a cikk szerzőjének tudomása szerint - jelenleg még nem létezik, de - véleménye szerint - kívánatos ilyen szervezet létesítése. Központi fordító irodát országos alapon volna célszerű létesíteni; ez koordinálná a helyileg szétszórt fordító csoportok munkáját. A központi iroda osztaná szét a csoportok között a fordítási megbízásokat, a - egyetemi fordítói iskolához kapcsolva - közreműködne a fiatal fordítók munkához juttatásában.

/G.I./

Német szavak generálásának és strukturális leírásának kérdései. -
/Zur Beschreibung und Bearbeitung der Struktur deutscher Wörter/ -
SCHNELLE, H. - KRZHOFF, J.A. - Beiträge zur Sprachkunde und Informationsverarbeitung, 5.sz. 1965.jan. 80-90.p.

A kidolgozott rendszernek a következő feladatokat kell megoldani: 1. a szövegben előforduló tetszés szerinti német szó strukturális leírását megadni; 2. olyan német szavakat előállítani /generálni/, amelyeknek adott a strukturális leírásuk; 3. bizonyos strukturális leírással rendelkező szavakat más, a kiindulásul vett szavakétól különböző strukturális leírással rendelkező szavakká átalakítani. A módszer nem törekszik arra, hogy a német nyelven belül a grammatikai szabályoknak megfelelően lehetséges, de eddig elő nem fordult szavakat megkülönböztesse azoktól, amelyek ténylegesen előfordulnak. Ez a kérdés statisztikai úton lenne megoldható. Másrészt a módszer csak a grammatikai /morfológiai/ kapcsolatokat vizsgálja, és nem kíván szemantikai kapcsolatokat felderíteni vagy leírni. A módszer kiindulása a kategóriális grammatikán alapul. A szavak strukturája formálisan jól jellemezhető kategóriális grammatikával. A kategóriális grammatika megfordítása, azaz a mondat-szerkezet grammatika is jól alkalmazható szavak esetén, ilyenkor a morfémák alkotják a legkisebb elemeket /a szótár elemeit/. A módszer jól használható a gépi fordításhoz szükséges formális nyelvi elemzésnél.

/K.F./

A szöveg értelmezése a szótár korlátozott ismerete esetén. - /По-
нимание текста в условиях ограниченного знания языка/ -
FRUMKINA, R.M. - NTI, 4.sz. 1965.ápr. 44-48.p.

A szerző azt kutatta, mennyire érthető meg valamely idegen nyelvű szöveg tartalma, ha pontosan ismerik a szöveg szintakszisát és morfológiáját, de a rendelkezésre álló szótár a szavaknak csupán egy részét tartalmazza. A szövegekben a különböző szavak gyakoriságát vizsgálva azt találták, hogy a szöveg jellegétől függetlenül viszonylag kis számu nagy gyakoriságu szó képezi a szöveg legnagyobb részét. Átlagban az 1000 leggyakoribb szó a szöveg 65-70 %-át, a 2500 leggyakoribb szó a szöveg 70-80 %-át képezi. Ez lehetővé teszi a szöveg megértését még akkor is, ha a rendelkezésre álló szótár kicsi, vagyis gépi fordításkor takarékoskodni lehet a szótár céljára lefoglalt memória-rekeszek számával. Statisztikai alapon meghatározható az optimális szótár-terjedelem. Kísérletet végeztek 13 emberrel, akiknek az volt a feladatuk, hogy 140-200 szavas szövegek értelmét állapítsák meg, anélkül, hogy az egyes szavak pontos fordítására törekednének. A kísérlet eredményeképpen megállapították, hogy amennyiben az előforduló szavak 70 %-ánál többet ismer az olvasó, kielégítően megérti a tartalmat. Ilyen értelemben a megértéshez elegendő a 2500 leggyakoribb szót tartalmazó szótár.

/V.P./

285

651.926.011.54:801.55

Automatikus morfológiai szintézis. - /Ob avtomaticeszkom morfolo-
giceszkom szintezs/ - MELCSIK, I.A. - NTI, 4.sz. 1965. ápr. 35-43.p.

A szerző a spanyol nyelvre kidolgozott morfológiai szintézis algoritmusát ismerteti. Egyszerű igealakok szintézisével foglalkozott /igénként 62 alak/. Az algoritmus bemenetét jelentés-lánc /pl. "traducir" Pres Sudj 3sg/, kimenetét elfogadott helyesírással leírt szóforma /pl. trduzca/ képezte. Az algoritmus fő jellemzői a következők: 1. Nem az írott, hanem a beszélt nyelv felé orientáltak, vagyis az átalakításokat fonetikusan átírt elemekkel végzik, és csak a következő lépésben mennek át a pontos helyesírási formára. 2. Az alapvető művelet nem a feltételes válogatás, hanem az átalakítás: az algoritmus 6 önálló részből áll, melyek mindegyike meghatározott fajtájú átalakítást végez el. A teljes algoritmus tartalmazza az alapszavak szótárát és a szabályokat, melyek 6 csoportra oszlanak: 1. morfológiai szabályok, 2. hangsúlyozási szabályok, 3. morfonológiai szabályok, 4. fonológiai szabályok, 5. fonetikai szabályok és 6. helyesírási szabályok. Mellékletben bemutatásra kerül az alapszavak szótárának egy részlete.

/V.P./

286

651.926.011.56:546:003.62

Szervetlen vegyületek képleteinek gépi fordítása szisztematikus elnevezésre. - /Masinnuj perevod formul neorganiceszskih szoedinenij v szisztematiceszkie nazvanija/ - SZEJFER, A.L. - MATVEEVA, A.A. stb. NTI, 1.sz. 1965. jan. 23-25.p.

Vegyí képletek automatikus gépi fordításának feladata szükségesé teszi azonosításukat, ami több kérdést vet fel. Az alapvető probléma az adott esetben olyan elnevezérendszer és nomenklatura megválasztása, amely lehetővé teszi viszonylag egyszerű és biztos fordítási program elkészítését és a kimenő elnevezések, a bemenő képletek egyértelmű visszaadását, ill. olvasását biztosítja. Elnevezérendszerként NEKRASOV nomenklaturáját vették alapul. Ha a szervetlen vegyület képlete AaBbVvGgDd ..., úgy ez a következő sorrendben is olvasható: aAbBvVgGdD.

A fordítás "Ural-4" elektronikus számítógépen történik több gépi szótár segítségével mint vegyi elemek, ragozási táblázatok stb. Kémiai elemek fordításakor a legtöbb esetben azok orosz nyelvű elnevezése megmarad. Az atomcsoportok szótára 100 szótári cikkből áll, és a csoportosítások elnevezései megtartják a kémiai irodalomban általánosan elfogadott kifejezéseket. Az egyes elnevezések lefordítása egy mp-nél rövidebb ideig tart.

/P.S./

Szemantika és gépi fordítás. - /Szemantika i masinnij perevod/ - ARAPOV, M.V. - SREJDER, Ju.A. - NTI, 1.sz. 1965.jan. 39-45.p.

Szemantika a szöveg viszonya valami rajta kívülálló dologhoz pl. az adott nyelv szövegrendszeréhez, vagy valamely más nyelvű szöveghez, amely a kiindulási szövegnek fordítása. Érthető továbbá szemantikán a szöveg viszonya az adott nyelv tezaurusához. De a tezaurus nem más mint egy szótár, amely értelmi kapcsolatokat fejez ki az adott nyelvben.

Fordítás egyik természetes nyelvről a másikra általában véve szemantikai kérdés. Ha fordításkor lehetséges volna izomorfikus megfelelést megállapítani a nyelvek egyes jelrendszerei között, úgy egyik nyelv szemantikájának tanulmányozása a másik nyelvhez viszonyítva ennek az izomorfizmusnak egyszerű tanulmányozásához vezetne. Azonban jól ismert, hogy nem ez a helyzet még a különböző európai nyelveknél sem. A megfelelés az adott szöveg és a lehetséges fordítás között elvileg többféle. Ez azt jelenti, hogy J₁ nyelv T₁ szövegének J₂ nyelven a T₂ szövegek sokasága felel meg. Ezért a nyelv szemantikájának tanulmányozása nagy mértékben az adott nyelvű szöveg szinonimosságának tanulmányozását jelenti.

A fejlődés a gépi fordításban úgy látszik abban áll, hogy az információk minél nagyobb részét úgy állítsuk be, mint a szavak értelmi kapcsolatára vonatkozó információt. Bármely információ, amit valamely tudományos szöveg tartalmaz, nem fejezhető ki azonban ily módon, mint-hogy a szövegben található töredékek, amelyek csak gyengén vagy egyáltalában nem függenek össze a szöveg többi részével: tulajdonnevek, képletek, többértelmű betoldások idegen nyelven, amelyeket nem fordítani, hanem transliterálni kell.

/P.S./

Hivatásos nyelvészek Nagybritanniában. - /Professional Linguists in Britain/ - SAGER, J.C. - Babel, 11.k. 1.sz. 1965. 28-31.p.

Nagybritanniában a 20. század nagyobbik részében a hivatásos nyelvészek /az oktatók kivételével/ főként a külföldről bevándoroltak közül kerültek ki. Ezek az emberek leginkább 1920-50 között telepedtek le Nagybritanniában, s azóta elvesztették kapcsolatukat hazájukkal. Ennek folytán nyelvtudásuk sem felel már meg a korszerű követelményeknek. A nyelvtudással rendelkező szakemberekben mutatkozó hiány pótlására az utóbbi években tanfolyamokat indítottak, a legutóbbi két évben pedig az egyetemi oktatás keretében szerveztek olyan kombinált tanfolyamokat, amelyekben egy idegen nyelv oktatását valamely szaktárgy előadásával kötik össze. Nyelvi képzettséggel rendelkező emberek iránt két irányban mutatkozik szükséglet. Egyrészt különböző foglalkozási ágakban van szükség olyan emberekre, akik egy-két idegen nyelvet átlagos színvonalon ismernek, másrészt szükséglet mutatkozik hivatásos nyelvészek iránt, akik specialisták a nemzetközi kapcsolatok terén. - A Salfordban működő Kir.Műszaki Főiskola első

izben 1963-ban szervezett hároméves fordítói és tolmács tanfolyamot, s ugyanebben az évben az Ealing-i Műszaki Főiskola ugyancsak megindított egy hároméves nyelvtanfolyamot. Ezek példáját rövidesen más főiskolák is követték. Salford-ban a hallgatók két fő nyelvet tanulnak: jelenleg e két nyelv a francia, német, olasz, orosz és spanyol nyelv közül választható. Ha a hallgatók már korábban foglalkoztak két nyelvvel, ezek egyikét tovább tanulhatják. E két nyelven kívül passzív nyelvtudást szerezhhetnek egy harmadik nyelvben is. Nagybritanniában a nyelvtanulás kis csoportokban történik; egy-egy csoport 8-12 főből áll, és a csoport létszáma legfeljebb 15 főre emelhető. Az oktatási idő 75 %-át az említett csoportok keretében töltik ki; a fennmaradó időben nem-nyelvi előadásokat tartanak az egész tanfolyam hallgatói részére, hetenként 1-1 órában pedig konzultációt, kettős csoportokban. A tanfolyam tanterve két főrészeire oszlik: az általános tanulmányokra és a nyelvekre. Az előbbire jut a tananyag egyharmad része. A hallgatók alapvető természet- és társadalomtudományi képzésben részesülnek, valamint bevezető előadásokat hallgatnak a technika köréből. A tanfolyam harmadik évében a hallgató szabadon választhat a technológia, a természettudomány, a társadalomtudomány, az irodalom és a nyelvészet terminológiájának tanulmányozása között. Különös hangsúlyt helyeznek a jelenleg beszélt és írott nyelv megismerésére és használatára. A hallgatóknak géphasználati utasításokat, különböző típusú leveleket, h iranyagot stb. kell fogalmazniuk. A harmadik évben a hallgatóknak az általuk felvett egyik főnyelven tanulmánytervezetet kell írniuk. A műszaki főiskolák a közeljövőben egyetemi státuszt kapnak, s így a fordítói és tolmács tanfolyam végzett hallgatói oklevelet szerezhhetnek.

/G.I./

289

654.197:374.81

Televízió és felnőttoktatás. - /Television and Adult Education/ - Visual Education, 1965. Febr. 6-7.p.

Amikor a televíziós hatóságok 1963-ban műsorukra tűzték a felnőttoktatást, a hallgatók nagyrésze saját otthonában nézte a műsort, nem alakult ki kapcsolat az előadók és a hallgatóság között. Hiába adták ki az oktatást elősegítő kézi könyveket, ezek eredményes felhasználásáról nem győződhetek meg. WILTSHIRE, H.C. a nottinghami egyetem felnőttoktatási osztályának vezetője szükségesnek tartotta az előadók és a hallgatóság közötti közvetlen kapcsolatnak felvételét, valamint a "visszacsatolás" szükségességét. A tizenháromhetes közgazdasági témájú "Az életszínvonal" c. előadássorozatot már ennek a szellemében valószínűsítették meg. A huszperces adásokat kézikönyvvel, ajánlott könyvek jegyzékével egészítették ki, ezeket az 1500 hallgató mindegyikének megküldték, és 50 előadó ill. instruktor adott konzultációkat a hallgatóknak. A kézikönyv minden egyes fejezete ugyanazt az anyagot, ugyanazon a szinten, ugyanazokat a térképeket és ábrákat tartalmazta, mint amelyeket a tv adásban mutattak be. Ezt gyakorlat követte, vagyis a feladatot be kellett küldeni az egyetemre, és később az előadó megjegyzéseivel kapták vissza a hallgatók. Az egész folyamat, tehát az adás megfigyelése, a könyv olvasása és a feladat elkészítése egy-egy alkalommal egy órát vett igénybe. Ez természetesen egyénileg változott.

/B.I./

626

A szovjet tájékoztatási szervek feladatai 1965-ben.- /Zadaci informacionnüh organov v 1965/ - NTI, 1.sz. 1965.jan. 3-4.p.

1965-ben a szovjet tájékoztatási rendszer jelentős fejlesztési tervet valósít meg, amely felöleli a műszaki-tudományos kiadási tevékenységet, a műszaki-tudományos folyóiratok szerkesztését, a film-, a TV- és rádióstudiókat is, melyek mind jelentős propagandát fejtenek ki a tudomány és technika eredményeinek a termelésbe való bevezetésére.

A tájékoztatási szervek fő feladatai röviden 1965-re az alábbiakban foglalhatók össze: a tájékoztatási tevékenység koordinálásának kiszélesítése és elmélyítése, a tudományos kutatások eredményeire és a kiváló termelési tapasztalatokra vonatkozó információk folyamatos eljuttatása az ágazati tájékoztatási szervekhez, az ágazati szervek differenciált szolgáltatásainak fokozása a vállalatok és szervezetek számára, információk anyagok kiadása az össz-szövetségi és ágazati központ tájékoztatási szervek által különböző információhordozókon /lyukkártyák, mikrofilmek stb./, a tájékoztatási munka hatékonyságának növelése, az összes tájékoztatási szervek ellátása korszerű technikával, az 1965-re előírt nyújtott gépesítés és automatizálás végrehajtása a tájékoztatási tevékenység folyamataiban.

/P.S./

Közép- és kisüzemek optimális tájékoztatásának módszerei.- /Möglichkeiten und Wege zur optimalen Information mittlerer und kleinerer Betriebe/ - VERSUCHER, E.N. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 1.sz. 1965.márc. 7-10.p.

Mindenekelőtt azt kell meghatározni, hogy mit is értünk közép- és kisüzemen. A fogalom jelentése országonként más. Az NSZK-ban a foglalkoztatottak fele, kb. 10 millió ember dolgozik közép- és kisüzemben.- A tájékoztatás a döntések eszköze. Közép- és kisüzemekben nem válik külön a műszaki és a gazdasági, a kereskedelmi tájékoztatás. Az információk igények felmérésekor figyelembe kell venni az üzem profilját, fejlődésének irányát, termelési programját. Arra kell törekedni, hogy az érdekelt műszaki és gazdasági vezetők igényeljék is az információkat, érezzék azok szükségességét. A tájékoztatási szolgálat javítása nem csak technikai, hanem pszichológiai kérdés is. Biztosítani kellene, hogy az érdekeltek tudjanak bánni az információkkal és dokumentációs segédeszközökkel. Erre már az oktatás során is gondolni kellene.- A német kereskedelmi kamarák 835 000 példányban adnak ki jól használható tájékoztató lapokat, 600 000 kötetes könyvtárral rendelkeznek, tapasztalatcsere-látogatásokat szerveznek. Mindez azonban nem elég: vállalatok közötti kooperációra van szükség.

/V.P./

292

659.24/.25

A műszaki-tudományos dokumentáció az információs rendszerben. -
 /Naucsno-tyehnicsseszkaja dokumentacija v informacionnoj sziszteme/ -
 KOLCSINSZKIJ, M.L. - KRUGLOV, Sz.L. - NTI, 4.sz. 1965. ápr. 9-18.p.

Az információs rendszeren a tájékoztatásban résztvevő valamennyi szervezet komplexumát érti, amelyben benne foglaltaknak a kiadók, a könyvtárak, az információk létrehozói és felhasználói egyaránt. Kutatásai alapján kimutatja, hogy a szakirodalom minőségét jelentősen és haladéktalanul emelni kellene, mind a publikált, mind pedig a nem-publikált anyag terén. A nem-publikált irodalom informatív értékét oly módon lehetne növelni, ha terjesztésének módja garantálná, hogy minden felhasználó megkapjon minden számára szükséges anyagot, és ha biztosítanák, hogy a végzett munka eredményei és tapasztalatai megfelelő mélységben tükröződjenek a nem-publikált dokumentumokban. A nem-publikált dokumentumokról készített referatív tájékoztatás cseréjének elvi szervezeti megoldását részletesen elemzi. Ismerteti azoknak a kutatásoknak metodikáját és néhány eredményét, amelyeket a nem-publikált irodalom létrejöttének, az anyag minőségét befolyásoló tényezők meghatározásának, stb. céljából 1963-ban végeztek.

/V.P./

293

659.24/.25:389.6

A szabványok, mint a műszaki tájékoztatás forrásai. - /Sztandard-ti kak isztocsnik tyehnicsseszkaj informacii/ - VVEDENSZKIJ, T.A. -
 NTI, 4.sz. 1965. ápr. 19-20.p.

A különböző országokban elfogadott országos szabványok száma világszerte ma már 200 000 körül van. A Szovjetunióban 9000 országos, 6000 gépipari és 20 000 iparági szabványt tartanak nyilván. A szabványok informatív értéke nagy, mivel kimerítő részletességgel foglalkoznak a szabványosítás tárgyával. A szovjet országos szabványokról évente tájékoztatót adnak ki /Ukazatel goszudarsztvennüh sztandartov/ és számos könyvtárban megtalálhatók a szabványokra vonatkozó bibliográfiai kartotékok. A szabványokat Moszkvában és Leningrádban speciális szabványboltokban lehet beszerezni. Az iparági szabványokat az illetékes kormánybizottságtól, a vállalati szabványokat közvetlenül a vállalatától kaphatják meg az igénylők. A szabványokkal kapcsolatos munkát megkönnyíti az ETO számok feltüntetése. Igen nagy jelentőséggel bírnak a kapitalista országok vállalati szabványai, melyeket /pl. a Ford vagy a Gleason Works esetében/ gondos kutató és fejlesztő munka eredményeképpen nagy példányszámban bocsátanak a vállalat munkatársai rendelkezésére, ezek azonban titkosak, rendszerint számozott példányok és beszerezhetetlenek.

/V.P./

Dokumentációs és tájékoztató szakkáderek hároméves képzése az NDK-ban. - /Die dreijährige Ausbildung von Fachschulkadern für Information und Dokumentation in der DDR/ - KLIMPEL, H. - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 79.k. 4.sz. 1965.ápr. 230-231.p.

A dokumentáció és tájékoztatás egyre növekvő jelentőségére való tekintettel az 1963-64. tanévtől kezdve a könyvtáros főiskola hallgatóit kiképezik a népgazdaság súlyponti kérdéseivel foglalkozó dokumentációs és tájékoztató munkák önálló végzésére. Ennek célja: képessé tegye a hallgatókat az önálló tudományos gondolkodásra; gyakorlati és elméleti tudásukat az adott szakterületen úgy rendszerezze, hogy a tájékoztatás feladatát önállóan és felelősséggel elláthassák.

Az oktatott szaktárgy: társadalomtudományok; a dokumentáció és tájékoztatás története, elmélete, szervezete, módszerei és technikája; könyvtartan; bibliográfia; katalogizálás. Az orosz és angol nyelv tanulása kötelező, a harmadik nyelv szabadon választható.

Az első évben a hallgatók az elméleti alapokat kapják meg, ez a második évtől kezdve már szorosan összefonódik a gyakorlattal.

A szaktudást - a népgazdaság súlyponti kérdéseinek megfelelően - elsősorban a vegyészet, a gépészet és az elektrotechnika területén kell megszerezni. A pályázó a tanfolyam megkezdése előtt szerezzék meg a szakmunkás képzést is.

A három éves tanfolyamon szerzett alapokat a későbbiek során mindkét irányban specifikus szakképzésnek kell követnie.

/D.Zs./

NCR-Elliott 4100, - új adatfeldolgozó rendszer a kereskedelem és a tudomány céljaira. - /NCR-Elliott 4100, new data processing system for business and science/ - The Core, 13.sz. 1965.márc. 1-4.p.

Az NCR-Elliott cég ez év februárjában 4100 típusjelzéssel új elektronikus számítógépet mutatott be Londonban. A berendezés teljesen tranzisztorizált, s az ún. építőszekrény elv alapján épült fel. A belső memória kapacitása max. 32 768 szó, egy szó 24 bitből áll, a szóhosszuság tehát rögzített. A ciklusidő 6 mikrop. A bemenőegységek: 1. lyukszalagolvasó, 1000 jel/mp sebességgel és 2. lyukkártyaolvasó 400 kártya/perc sebességgel. A kimenőegységek: 1. lyukszalaglyukasztó 100 jel/mp sebességgel, 2. kártyalyukasztó 100 kártya/perc sebességgel, 3. gyorsíró 300, 600 vagy 1000 sor/perc sebességgel, 56 vagy 62 jeltípussal, soronként 120 vagy 160 jellel, 4. katódsugarcsöves kimenet. A külső memóriaegységek mágnesszalagos vagy mágneslemezes egységek lehetnek. Mágnesszalagok esetében a jel-átviteli sebesség 12 000 vagy 33 000 jel/mp, mágneslemez esetében 105 000 jel/mp. A berendezés a nemzetközi Fortran és Algol programnyelveken is programozható, és több egyszerűen kezelhető autokódrendszer is kidolgozásra került.

/V.P./

Az információs-logikai gép mágneses operatív emlékező egysége.
/Magnitnoe operativnoe zapominajuscsee usztrojstvo informacionno-lo-
gicseszkoj masinu/ - BRILING, K.K. - LEVINSZKIJ, L.Sz. - NTI, 1.sz.
1965. jan. 32-37.p.

A számítógép egyik fő funkcionális része az operatív emlékező egység. Az információs-logikai feladatok megoldására, a parancsok leírására nagy befogadóképességű emlékező egységre van szükség. A jelzett követelmények elérése céljából az operatív emlékező egység kibővítésére a sorozatban gyártott elektronikus számjegyes számítógépek, többek között az URAL-4 felhasználhatók.

A nagykapacitású emlékező egység kidolgozásakor mindenekelőtt felmerült a "modul" kiválasztásának feladata, azaz a típus emlékezőtár önálló vezérléssel, több ilyen modulból célszerű a teljes mágneses emlékezőberendezés összeállítása. Az emlékező egységgel kapcsolatosan végzett előzetes számítások a különböző változatokra vonatkozóan azt mutatták, hogy több okból nem célszerű 16 000 elemszámnál nagyobb kapacitású modul választása.

Az elvégzett kísérletek alapján vázolja a cső és félvezető elem számok csökkentésének feladatát a mágneses operatív memóriatárban, javasolja a címkiválasztásnak több lépcsős rendszerét ferrit-dióda átkapcsolók használatával, és feltünteti a fő elemek és szerkezeti részekre vonatkozó számításokat.

/P.S./

^M
M M